

Цетиње, 4. октобра.

Држање српских листова ван Краљевине и Књажевине последице изречене анексије над Босном и Херцеговином изненађује нас. Дошљедно темпераменту, који су ти листови досад показивали, било је очекивати, да ће се српска душа у њима прогласом анексије претворити у бурно Црно Море, које ће валима својим шибати на све стране; кад овамо, а та душа, која је до сад дизала не једну буру у питањима обичним и свакодневним, претворила се у Мртво Море пошто је анексија проглашена.

Ни бола, ни јаука, ни наде, ни утјехе. Занијемали као вјековно стијење. Ни толико суза, колико су пролили, кад је Енглеска анектирала Трансвал и Оренд.

Само вјетар брише преко нијемих гробова српске јанне ријечи и нешто нам шапуће, као да би нам се неко хтио подмукло насмијати, како се радо жртвујемо за свој род, како лијепо декламујемо о Српству и како одушевљено, уз пуне чаше, чувамо успомене на старе јунаке. Послије би се опет зачуо неки подмукли кикот.

Вијест о анексији разбија се о њих као вали морски о брегове. Ни тамо срца, ни овдје.

Други олет прегли су да поучавају народ. Поучавају га да сједи с миром, и да се клони и своје рођене сијенке. Нека нигдје не показују своје нерасположење према сили која је изрекла анексију над Босном и Херцеговином; нека угушују бол у души својој и нека сваку ријеч, која би пошла на уста да осуди такав поступак, врате натраг, јер — то је кажњиво! Могу људи пострадати.

Каква погрешна проповјед! И то по свој прилици зову политиком и грађанском мудрошћу.

Нека би било тако. Народ је мудрост њихову усвојио и ћути. Гледа и угушује у себи бол. Склања се и од своје сијенке и покорно сагиба главу пред сваким који носи црно жути гајтан око качкете. Он се у тој равнодушности, да би само што мудрији постао, тако усавршио, да постаје одиста равнодушан.

Боља будућност мора се извојевати, а у војевању не важи мудрост која му се проповиједа: чувај се да те господар не казни.

То је проповјед која васпитава робове. То је наука који изрођава народ. То је мудрост која кује окове, у које ће народ сам себе оковати. Таквом проповијеђу ни један народ није дочекао слободу и бољу будућност.

Не ропством и ропском нарављу постају народи уједињени и велики, него борбом. А у борби мора бити жртва. Без жртава ни један народ и ниједна држава није постала велика. Да се Бугари у Мађенацији владају по мудрости која се про-

повиједа српском народу у извјесним крајевима, не би данас било мађедонског питања, нити би слобода над том земљом иза хоризонта извиривала, као што провирује сунце на истоку кад се рађа.

Пустите нека се народ приправља за подношење жртава. Жртве су учитељи народни, који им кажу шта им ваља радити и који их у српском осјећању и пожртвовању челиче. Челиче их више но све декларације по бесједама и гозбеним столовима. Само пут у пакао попут је ружама, и никоји више. Пут ка слободи, уједињењу и величију попут је жртвама. Ко једно неће, неће ни друго. Ко проповиједа равнодушност, а декламује о слави и величију, не зна шта говори, не зна шта ради, ни шта хоће. Он потиरे погодбе које воде циљу, а циљ истиче као свјатаја свјатих својих жеља. То је мудрост саможивости, али лудост у питањима онштих циљева. Ко извлачи свој улог из народнога капитала — а то је храброст и пожртвовање за опште циљеве — тај уништава поменути капитал. Гријех је ћутати и бити сам равнодушан према катастрофама народним, али је још већи гријех учити друге да буду равнодушни. Ми вјерујемо да је тај гријех учињен у незнању, за то не осуђујемо никога, него им га предочавамо, како га више не би чинили.

АНЕКСИЈА ХЕРЦЕГ-БОСНЕ ПРЕД СУДОМ ЗДРАВОГ РАЗУМА

Стојимо пред пирамидама, али не египатским. Пред нама су пирамиде, које је подигла аустро-угарска штампа од разлога и теорија, бранећи анексију Босне и Херцеговине, које са своје накарадности задивљују свијет који није ликвидирао с памећу. Борба с разумом и правдом у тим теоријама тако је велика, да савлађује наше вјеровање у здраву свијест људи који их износе. Или то, или су бескрајно покварени, па не презају да се служе ни отвореним сулудостима, вјерујући да у свијету има још луђих но каквима се они граде, па ће их моћи обманути.

То, што се таким разлозима служе, доказ је на каквој слабој основици почива њихово право. Разлог и право иду уредом; ништавно је и једно и друго.

Напошљетку бар да се слажу. Бар да има какве такве логичне везе оно што пишу и говоре. Али не. Ако би сте прегли да сложите то што у своје оправдање износе, добили би сте гомилу кривих дрва, кроз чије шупљине могу се мачке јурити.

Говоре о своме праву. До прије тридесет година о томе праву није се чуло ништа. Да су о њему прословили, смијала би им се цијела Европа. Смијали би се и сами себи. Нико ме онда, па ни Андрашију, није пало на памет да пред свијет изнесе какво право Аустро-Угарске на Босну и Херцеговину. Ни на Берлинскоме Конгресу није о томе била ријеч. У новинарству аустро-

угарском такође. Доказ, да то право није постојало. Да га је неко изустрио, сматрали би га за занесетњака, а право за голи апсурдум.

Андраши је на Берл. Конгресу износио само потребу умирења (пацификације) Босне и Херцеговине, а аустро-угарска штампа потребу залеђа Далмацији (Hinterland). Прави смјер било им је заватинарство, али су то крили. Кад је, последице извршене окупације, Андраши у пуноме тријумфу изустрио ону крилату ријеч: „стали смо словенској хидри на главу“, бесумње није мислио да Аустро-Угарска икада напусти те двије српске покрајине, иначе не би се обистинила та његова ријеч. Али, као што саму окупацију није извршио на основу каквога права, мањ онога што му је дао конгрес, тако он ни на коначно присвојење није помишљао оснивајући се на какво право. Све, сучим је лаборисао, било је дипломатско мађијање и сила.

Шта слушамо данас? Данас су аустро-угарски листови и истоимена дипломатија конструјисали неко своје право. Оно, што није постојало, створили су. И сад говоре само о томе своме праву. И говоре тако, као да су Босна и Херцеговина чисто њемачке провинције са чистим њемачким народом, који је Турска тамо некад од Аустријанаца отела.

Једни говоре о политичком праву, други о историском.

Они, који говоре о политичкоме праву, позивају се на Берл. Уговор и на оно, што је (и ако је) Књаз Бизмар у доколици тад и кад казао, као да и то може бити мјеродавно у Европи и ући у кодекс права.

Чудновата логика и у једном и у другом праву. То је логика која скаче из противности у противност, или с гране на грану као мајмун, немајући никаква реда ни дошљедности. Смјер јој је да међавом ријечи и фраза обмане свијет.

Право, које би потицало од Берлинског Уговора, може бити само кад је тај уговор неповријеђен. Поништити уговор да би се из њега извело неко право, то је као кад бисмо разорили извор да бисмо напунили судове хладном водом. Право из уговора може потицати само кад тај уговор у цјелости постоји, не и кад се погази.

А историско право? Оно, у овом питању, може бити само благодаран материјал за шаљиве листове. Да времена нијесу тако озбиљна, могао би се човек грохотом насмијати. Какво историско право? По томе праву Пољацима би требало дати Галицију, Познањ, руску Пољску и Малу Русију све до Кијева; Аустрији све до Сунда; Италији цијелу Аустро-Угарску, Француску, Турску, Малу Азију, Шпанију и сјеверну Африку, јер она је наследила и директни потомак старог Рима; Шпанији добар дио Француске, Мађарима добар дио Италије, Румуније и т. д. Куд би нас то одвело?

Ето на таквом праву, које иде до смијешне оригиналности дворске будале, стоје аустро-угарска дипломатија и штампа, кад бране анексију. Још смјешнија постаје та оригиналност кад савршено ћуте о праву народном, да он сам свој господар буде. То право као да

не постоји код тих људи. Народ у земљама, у којима живи хиљадама година, нема права на себе и на своју постојбину, а има га дошљак, коме је све право у топузу. Немају права Црна Гора и Србија, чији народ живи у Босни и Херцеговини, него га имају туђини!

О праву, како видимо, не може да буде ријечи, него о сили. Права Аустро-Угарска на Босну и Херцеговину нема, него их присвојава силом. Гдје је само сила у питању, ту је сваки корак Србије и Црне Горе, који би предузели да силу силом одбију или паралишу, унапријед оправдан. Они тим ничије право не вријеђају, јер, осим њиховога, ни једно друго право не постоји. Аустро-Угарска, анексијом Босне и Херцеговине, угрозила је и погазила право српског народа и његових двију слободних држава, и ове, бранећи то своје право, не улазе у право отимачево, него га сузбијају.

Из окупације створити право на анексију исто је, као кад би закупник стана из закупа створио право на својину куће. То је логика, коју ни једна правна теорија не признаје, а таком се логиком у овом питању служи Аустро-Угарска.

Тако ето стоји аустро-угарско право анексије Босне и Херцеговине пред судом здравога разума.

Гласови поводом анексије

Анексија Босне и Херцеговине постала је предмет опште пажње. О томе чини пише цијела штампа и различито о њему коментарише. Да би се што боље видјело како са анексијом стоји, доносимо оне најновије гласове о анексији:

„Видјело“ о Књажевој прокламацији

Орган српске напредне странке „Видјело“ пише врло симпатично о прокламацији Књаза Господара поводом анексије Босне и Херцеговине.

Програм конференције

Из Рима јављају, да ће међународна конференција, која ће се састати поводом најновијих догађаја на Балкану, ограничити се на овом програму: дефинитивно регулисање турског посједа у Европи на основу старог Status quo-a, признавање црногорске трговачке и ратне заставе на Адрији, регулисање саобраћаја између Адрије, Албаније и Србије и регулисање бродарске пловидбе између Црног и Средоземног Мора. Приједлози о територијалној измјени неће се износити.

Француски лист „Temps“ доноси, да ће се само Турској дати накнада.

Мишљење енглеског министра

Предсједник министарства у Енглеској, Аскит, изјавио је у своме говору, да ће Енглеска ошоменути Бугарску и Аустрију да оне не могу без пристанка сила сувереном руком прекнути Берлински Уговор и да их она без сила неће признати законитим.

Петиција биоградских студената

Биоградска универзитетска омладина упутила је Народној Скупштини петицију, која се завршује овим ријечима:

„Господе народни представници, Ми долазимо да вам искажемо своју готовост да своје младе животе принесемо на олтар српске слободе. Ми вам доносимо глас српске омладине, да мира у Србији нема, да мира на Балкану нема, док се не задовоље жеље Српског Народа. А та жеља једна је и једна: Рат Аустрији!“

Чеси против анексије

У Прагу је прошле суботе државна скупштина радикалне државне странке, на којој је донесена резолуција, којом се најенергичније протестује против анек-

зави врховног команданта храбре црногорске војске, да ступе у борбу за слободу потлачене наше браће у поносној Босни и кршној Херцеговини.

Давши одушка својим осјећајима у сјајној манифестацији, поводом горње резолуције, срдечно те поздрављамо стари косковобо и лични борце за народна права, са жељом, да у садашњим судбоносним тренутцима оставиш твоје старе кости на пољанама земље Херцегове са свјетлим споменом, показавши млађима, како је славно за отаџбину умријети“.

Овацје Ст. Ковачевићу. У уторак у вече, чим се бјеше проио глас, да је, на путу за Цетиње, у Подгорици присио Стојан Ковачевић са једанаест својих ратних другова, одмах се бјеше напуштао многим Подгоричанима кафана Голубовића, и послано изаслаништво да доведе сведога јунака. Председник суда Јанко Дрљевић је поздравно све борце, који су се са Господаром борили за слободу и ослобођење Херцеговине, и позвао је отаџбину да у знак признања узвикне: „Слава и част изгинулим јунацима! Живео Господар и његови ратници! Живео Стојан Ковачевић“, и из стотине грла се захорило оно клицање.

Поздравивши Стојана Ковачевића арабашу и његову дружину, херцеговачке старе ратнике, Н. Лековић између осталог нагласи:

Бог правде и српског народа као да хоће да ускрене труде и жртве ваше и ранијих наших предака витезова. А томе је најпоузданије јемство у овоме најкритичнијем моменту по српску самосталност и опстанак свијесног братства и узајамности, што се потпуно предочава свуда без разлике од Румије до Саве и унакрет Српства, које као такво може дати довољан број витешких браниоца српског имена, самосталности и слободе. И данашњи синови српског народа на све стране, не би смјели живи допустити, да се и даље гуђи: титра њиховом судбином; не би смјели и с тога, да их не прокупу и не прекоре њихови витешки претци — који понашање као жртве за одбрану српске чести и имена, све од Косова мејдана до ових дана по изијесним српским земљама. Тијем и витешкијем и мудријем Господаром бодрите се, ти и твоји другови, херцеговачки арабашо и јунаци, и заједнички кличимо: живјели они, који су готови животе жртвовати за спас, част и опстанак српског народа.

На то се осу бурно: живјели, живјели, живјели.

Ристо Чупковић, Невесинџац и Стеван Ранчевић, капетан, позиваху присутне да одаду пошту сиједом јунаку и изјавишаху своју радост што виде још жине старе борце за слободу Босне и Херцеговине, борце, који ће служити као примјер како се вала за отаџбину жртвовати и за њу умријети.

У сриједу је Ковачевић испраћен за Цетиње.

Најсрдачнији је био тренутак, кад су сиједог ратника понијели из каване кући на рукама.

Манифестанти су прошли послјеге тога кроз улице пјевајући: „Радо иде Србин у војнике“ и „Ајо, Босно, сиротнице клепа“, и разишли се кућама“.

Добровољцима

Командант омладинског добровољачког кора у Србији „Обилића Легија“, г. Перо А. Ђорђевић издао је овај проглас:

Здраво јунаци, врли борци!
Храбри српски витезови добровољци!

Одушевљени родољубљем и патриотизмом скупљамо се данас под заставу наше миле и драге Отаџбине Краљевине Србије, да станемо на браник угроженим интересима Српске Завјетне Мисли, јер су настали судбоносни тренуци по живот и опстанак наше потиштене и подјармљене браће у Босни и Херцеговини.

Минуло је већ 30 година откако Аустрија, тај вјековни непријатељ Српства и васијелог Словенства, гени, тлачи, прогана, сатире, веша и мучки убија нашу српску браћу у Херцег-Босни. Прохујале су, велимо, читаве три деценије откако лажна цивилизаторка Аустрија на сваком кораку утамањује српски живот и правослање и мухамедове вјере у историским нашим земљама: у Босни и Херцеговини, не дајући нашој браћи никакве грађанске слободе, већ спутавајући их све тежише и јаче у тежке окове суђанства.

Аустрија не заслужује да се називе именом једне модерне и цивилизоване државе, јер нам је она на један до сада нечувен начин, противу наше воље и воље цијеле Европе, насилно приграбила и разбојнички отела два адем-камена из Круне Душанове, присаједињивши нашу Херцег-Босну својој грабљивој Империји.

Добровољци! Куцнуо је пошљедњи од судан час, кад треба с оружјем у руци да притекнемо у помоћ и да помогнемо својој ојађеној потиштеној браћи, да их

избавимо из ропства и да их ослободимо 30-годишњег аустриског јарма. А да би постигли то што прије и што брже, ступајмо јатомице у добровољачке чете, легије и баталјоне под заставом Краља српског Петра I и боримо се храбро-очажнички, докле нас једнога траје; боримо се на живог и смрт противу душмана нашега рода и племена; боримо се до истраге наше или њихове!

Наша браћа у Херцег-Босни са великим болом у души својој и са рањеним и крвавим срцем гледају очажнички, али с поуздањем на нас и од нас једино и очекују свој спас; и чим прве наше храбре добровољачке чете пређу валовиту Дрину, сва наша браћа придружиће се нама и појачаће добровољачке убојне редове, и у цијелој Херцег-Босни букнуће народна револуција, када ће морати настати једна ужасна борба, у којој ће се пролити потоцима душманске крви; али, из те борбе и из проливене наше добровољачке крви васкрснуће слобода и независност уједињеног српског народа, васкрснуће понова послјеге негостовног ропства велика и силна Душанова Царевина!

Драга браћо, храбри добровољци, покажимо се и на дјелу цијелом свијету на видлику, да смо достојни потомци наших славних предака: Немањића, Обилића, Рајића, Чаранића, Синђелића, Карађорђа, Милоша и осталих српских јунака и нека се громогласно из стотине хиљада грла захори у свој Херцег-Босни ратни поклич: Смрт душманима! Живјела слободна и независна наша мила и драга Херцег-Босна!

Напријед, браћо, у бојне редове! Упи-симо се у летописе српских добровољаца! Напријед у крвави свети бој за народ свој, јер на нашој је страни правда, с нама је српски Бог, а уз нас су симпатије цијелог образованог свијета!

У то име сви сложимо узвикнимо:
Живјела слободна и независна наша мила и драга Херцег-Босна!

Жијели српски храбри добровољци.

Српство

Црквени сабор одложен. Српски црквени сабор у С. Карловцима је одложен, пошто је нови патријарх инсталиран за патријарха.

Словенство

Цамија у Загребу. Да би придобили за себе муслимане из Босне, неки Хрвати покренули су питање да се у Загребу подигне цамија.

Крамарш у Биограду. Општер се дана бавио у Биограду чешки пријав и посланик д-р Крамарш, одакле је отишао у Бугарску. Он путује ради проучавања прилика на Балкану.

Дневне новости

Здравље Књагиње Милене. Стање болести Њенога Краља, Височанства Књагиње Милене окренуло је на боље. Грозница је попустила и Њено Краљевско Височанство напустила је постељу, али по савјету љекарскоме још се не може излагати напорима јачега кретања.

Господарев јахт. Како је познато, јахт Његовога Краља, Височанства Књаза Господара налази се усидрен под Мељинама у Боко-которскоме Заливу. Јахт је ту био зато што барско пристаниште још није били готово да би у њему могао наћи поуздан заклон. Ушљед најновијих догађаја издата је из нашега Двора зановијест капетану јахта, да се с њиме одмах крене под Бар. То је јучер и учињено. Чим се јахт кренуо из Боке на пут за Бар, за њим је пошла једна аустријска торпедњача, која га је пратила све до Спича. Та особита пажња указана је јахту на сву прилику ради боље његове безбједности, која му се нежења указује и као из Бара крене отвореним морем.

О прокламацији. Биоградска „Српска Застава“, орган српске народњачке странке, саопштава текст Господаревог прокламације и о њој овакву своју оцјену:

„Тако Књаз Никола. Један занста владалачки потез. Књаз Никола не пропушта ни један моменат а да што не привреди својој отаџбини и да не подстакне оправдану

националну гордост својих Црногораца“

Добро нам дошао! Кад су Црна Гора и српски народ, без своје кривице и воље, нађени у најкритичнијим тренутцима, на Цетиње је похитао на своју дужност г. П. Максимов, представник братске нам Русије, наше вјековне заштитнице. Г. Максимов вратио се прекрсноћ у нашу пријестоницу.

Добро нам дошао!

Лако оболио. Г. д-р Л. Томановић, председник министарства, лако је био оболио од назеба, ушљед чега у току пошљедња три дана није напуштао домаћи стан, гдје свршава најбитније државне послове.

Г. Ј. Јовановић у Двору. Дипломатски заступник Србије г. Јован М. Јовановић био је јуче примљен у подужој аудијенцији код Њ. Кр. В. Књаза Господара.

Отпутовао у Биоград. Г. бригадир Јанко Вуковић отпутовао је јутрос у нарочитој мисији у Биоград.

Вратила се на Цетиње. Г-ђа Милка, сунруга г. Ј. Јовановића, дипломатског заступника Србије, вратила се прекрсноћ са дјецом на Цетиње.

Муслимани и анексија. Будимпештански листови нарочито пажљиво обраћају на то како се Мухамеданци држе врло чудновато наспрам проглашења анексије. У цијелој Босни и Херцеговини, износе, није држано ни у једној цамији благодарене, и ако су благодаренија држана чак и у српским црквама.

Изгледа, да ће се Мухамеданци најтеже помирити са анексијом. Држање Муслимана у толико ће погоршати и убиство једнога Муслимана у Међеђу од стране једног војника. Због тога је обраћена врло велика пажња на Муслимане, јер се боје да се они не побуне.

Ванредне мјере. У Боки и у опште дуж цијеле наше западне границе предузете су са аустријске стране ванредне војне мјере. Долазе јака војна појачања и довлачи се велики ратни материјал са новим топовима.

На нашој страни до сада није било ништа предузето, што би поменуто ванредне мјере могло изазвати и оправдати. Разумије се, да на страни Црне Горе неће бити одговорност за пошљеднице тих мјера, које се у овој општој узбуђености лако могу схватити као једна врста изазивања.

Неистините вијести. Многи страни путници обраћају се телеграфским путем из Дубровника и Котора на Цетиње, питајући, смију ли у Црну Гору, пошто су тамо чули, да црногорске пограничне власти не пуштају ни једнога странца у земљу. Ми већ можемо замишљати, ко шири такве вијести по Дубровнику и Котору. Са наше стране не чине се никакве сметње страним путницима, који и сада посјећују нашу земљу. Ако има каквих сметња, оне могу бити само испод наше границе, за што ми нијесмо одговорни.

Забрањен „Цетињски Вјесник“. Сви пошљедњи бројеви „Цетињскога Вјесника“, одређени за претплатнике у Аустро-Угарској, узапћени су у Котору и враћени на Цетиње, пошто су, како се јавља отуда, „судбено замишљени“. И не само то; забрањени су чак и они бројеви, који су преко Котора послати Црногорцима у Америку!

Цензура. У Котору, Задру и Трсту води се најопштрија цензура над свијема новинарским телеграмима, који се са Цетиња шаљу у иностранство. Особито општој цензури подвргнути су тамо телеграми, који се упућују у Биоград Пресбироу и

разним редакцијама. Не мање општра цензура води се и над телеграмима, који се шаљу у Италију и Лондон. До сада је враћено неколико телеграма, који су били упућени у Биоград и Лондон. И они мисле, да ће таквим мјерама успјети да раздвоје јавно мишљење у Црној Гори од онога у Србији и Западној Европи!

Провидне сплетке. Неки бечки и пештански листови саопштавају, да црногорска војска стоји спремна дуж турско-црногорске границе да упадне у Новопазарски Санџак. Ова је вијест сасвијем измишљена и ништена у свијет у намјери, да се поремете добри односи између Црне Горе и Турске. И неки југословенски листови наишли су на лијепај тој сплетки бечке штампе. И они су је прихватили и зачинили увеличаним препричавањем. Колонко смо ми у стању да знамо, у Црној Гори нико живи и не помишља да пође на ону страну, на којој бечка штампа у провидној намјери види скупљену црногорску војску. На против, отима се од Турске, као и од народа српског те би се прије могло очекивати, да се стари непријатељи здруже против трећега, који једној и другој страни зло мисли. Дух и мисао српскога народа нијесу сада устремљени на Исток, јер му од туда не пријети никаква опасност.

Срби из Америке. На глас о анексији Босне и Херцеговине Срби из Америке нијесу остали равнодушни. Њихов одбор из Ст. Луја у Мисури упутио је нашој скупштини овај поздрав:

„Сто педесет хиљада американских Срба кличе: напријед у бој!“
На ово је одговорено овим поздравом:

„Ваш патриотски поздрав из далеког свијета примљен одушевљено. Црна Гора, свагда вјерна завјетној мисли српској, испуниће и овом приликом јуначки своју свету дужност. Живјело Српство! Председник Скупштине Лабуд Гојнић“.

Читуља. Андрија Вуковић, бив. обласни управитељ на Цетињу, преминуо је прекрсноћ и предат матери земљи на Чеву.

Његовом погребу на Чеву присуствовао је и Њ. В. Књаз Мирко, који се данас по подне повратио на Цетиње.

Душан Филиповић, секретар министарства правде, преминуо је. Бог да им душу прости!

Домаћи послови

Црна Гора у ријечи и слици.

У једном од ранијих бројева проговорили смо о привредној будућности Цетиња и обилежали смо, шта би у прво пријеме требало учинити да се Цетиње привредно подигне. Пошли смо, да ће оно велики приход моћи имати од странца, ако се неке и неке ствари не учине.

Не желимо се овдје пријети да оно што смо у поменутом чланку рекли, а поклањамо се на то с тога, што од те такве воље да поведе даље и проговоримо о свој Црној Гори, која не мање од Цетиња привлачи странце.

Ако својој земљи желимо што више напретка, морамо се постарати да створимо у њој такве услове, да је странце могу у што већем броју походити и отићи на ње задовољна.

Природа њој је дала што је хтејла и могла дати, и то је довољно. Остаје, што недостаје, треба да доуци наше усталашино. Прије свега треба се поинути за удобна саобраћајна средства, послјеге за удобност и крајњу чистоћу на концима, а треба за умијерене нијене. Што се саобраћајних средстава тиче, они ће за прво време бити збринута. Од приватне иницијативе наших мушких држављана зависи да се подигну на свајема најбитнија вјештама модеран хо-

тези са модерним памјештајем, а од мјесних општинских власти, уз сарадњу државних, које добро познају мјесне цијене животињам памјештаја занемарују да се правилно пропишу цијене пшће, јестиву и коначну по гостополу.

Све то кад буде готово, онда још пежемо готови бити. Недостајаће оно што је свакоме путнику неопходно, а то је књига, у којој ће он паћи обавјештени о свему што у Црној Гори види и чује. Зато је потребно, да се још сад почне припремати материјал за књигу **Црна Гора у ријечи и слици**. Та књига која се издати па свијет што прџе, и на језику не само српском, него и немачком, француском и енглеском.

Обичај је у свијету да путници не не путују без оваквијех књига. Кад убу у непознату земљу, хоће да имају на своје језику и књигу, у којој се налази мапа дотичне земље са свијема путевима, железницама, ријекама и језерима, а осим тога слике и описе свега што је у тој земљи вриједно видјети. Осим тога у тој се књизи забављају цијене по којима се може путovati, и цијене које владају по појединим гостиницима. Уједно су ту препоруке и саме гостинице.

Опис Црне Горе, то јест, свих њених знаменитијих мјеста, са свијем описом припјеткама које о њима у народу владају, могу дати госнода професори, учитељи и искуменији људи из народа и државне власти, а слике се могу набавити путем фотографисања.

Пшља смо за потребно да ону мјесто пустијемо у свијет, да ако се ко паће да је припаће и да је почне остваривати. Најбоље би било ако би њено остваривање потекло иницијативом државном.

Народно здравље

Животиња и пиће — Жедно пеки по пшће на воду, у којој је било и нешто алкохола. Напије се те воде и опије се од пшће, а последице су биле исте, као код чоњека. Кад је послџе наплазно па то мјесто, где се опио, обилазно је далеко из страха, да га не сваће иста она невоља као пре. А чоњек? — Још тражи та мјеста.

Шдрин закон и обичаји — У Шпарту је постојао закон, да шко, ко воћу иде кући с какве чисти или гозбе, не смије дућу или февер носити, да пут себи освети... а тај закон довесев је ради нијавства и вољичева. Гиме, што се морало по праву с гозбе кући враћати, људи су се одицавали да пију, јер су валити били у великој опасности, да по мраву залутају или где другим начиним пострадају.

Да се при гозбама што жане пије, био је код Шпартанава обичај, да сви пију из једвог цехара; да нико другоме не смије иже ни споменути (вако му не би биога вадранити); да се на десно не куцају; и да се никако не ватлјају.

ПРИВРЕДА

Вјетарно коло. Наше привредно одјелјење намјерава набавити вјетарно коло, којим би се из наших ријека дизала вода за патапљење околних земаља. Она би махина добро дошла дуж наших ријека, а особито крај Зете и Мораче и са њиме би се изобилино патапао већи дио нашег зиратног земљишта. Вјетарно коло је у стању да дигне из речног корита 60 метара у висини воду и за двадест и четири сага дубаца 28000 литари воде. На тај би начин помоћу вјетарног кола ово наводњавање замјенивало кишу.

Државна башта. У Црмници, где је виноградарство најразвијеније, наше привредно одјелјење основало је државну башту, која ће се употребити за рационално виноградарство.

Књижевност

Песна на претплату. Оних дана изаша Ле из штампе моја књига „Формални ступици са угледним практичним предавањима из наставних предмета у Црн. основне школе“.

При писању ове књиге имао сам намјеру, да у јавно и краткој форми изнесем „формалне ступице“ као једину правилну и најпрактичнију методу самршено педагошко-методичке наставе. По „формалним ступицима“ радио сам у школи седам година и да то прџе старав сам се да наставни рад и поступак изадам по „формалним ступицима“ и поред тога што имам парадим „практичних предавања за Црн. у којима ће бити практично примјенива теорија „формалних ступица“, рачунајући да би се тај мојим радом користан многи другони — учитељи, који желе да се упознају са теоријом и праксом „формалних ступица“. Награда ће ми бити ако ова моја књига што год примјенима нашим учитељским радом.

Ондаје додајем да је исту књигу у рукопису прегледао наш Просвјетни Савет и према његовом реферату Министарство Просвјете одобрило и наградио.

Обавјештавајући о овом колеге и пријатеље наше педагошке књижевности, апелујем на њихову заузимљивост да ме са прикупљанем претплате помогну.

Књига ће износити 7—8 штампаних таблица па изревој хартији у елегантном формату обичне осмине. Цијена је књига за претплатнике 1 к. и 20 п. Цијена скупљача и претплатника биће општајана само ако похитају с претплатом.

Адреса: Андријевица за потписавог

Милан А. Демовић
надзор. прекогр. осн. школа.

Из бијелога свијета

Коњи на позорници. У Лондону се спрема позорниши комад, у коме ће се пустити коњи да трче по позорници. То ће се учинити помоћу изума једног Американица, помоћу кога публика види формалну трку коња на позорници и ако то у ствари није.

Судар бродова. Како јављају из Сирме, турски брод „Хајрих“ сударио се са једним путничким бродом и том је приликом настрадао 144 путника.

Варош на продају. Руска варош Берессоска толико се задужила једном индустријалцу из Одесе, да нема новаца да му се одужи, те ће се дати на продају.

Како је постао ваздушни брод. Интересантно је на који је начин дошао на мисао о прављењу ваздушних бродова. То је био један обичан случај. Некаква госпођа Монтглофир сушила је своју доњу сукњу (котулу) т. зв. жипон, која је била од обичног бијелог платна. Сушила га у соби више пећи. Госпођа је сједела у соби и плела, кад од једном опази како се њен жипон диже у ваздух као да ће да полети. Она ни мало није била сујеверна, те се није ни плашила, него је, заинтересована, позвала свога мужа да и он види ово. Господин Монтглофир је дуго посматрао ово, а дошпије још дуже размислио и плод његова комбиновања бијаша мали ваздушни брод, који је био напуњен топлим ваздухом и пловно. Дошпије се брод све виши и више развијао док није дошао до таквог усавршенства, да се њиме слободно рукује и управља, да плови ваздухом као брод по води. — Шта учини један кишић!

Госпођа у гаџама. У Паризу постоји једна госпођа, која се одјева као год и мушки. Носи исто одјело као сви мушкарци и по ношњи се ни у чему не разликује од њих. Та је госпођа Делатфог. Она се, као и муж јој бави, научним радovima и испитивањима. Као асриолог она је са својим мужем путовала по Сирији, Персији и Месопотамији и како су превозна средства врло скучена, то је и она морала да јаси на коња и камили и онда је, да би јој било удобније носила мушко одјело. Како је на путу провела неколико мјесеци, то се била на мушко одјело толико навикла, да га није хтјела да скида ни у Паризу, где се свако на њу навикао. Она је ту скоро у Берлину имала прилику, да присуствује и дворској опери, али је на дворски објед нијесу хтјели да пусте, јер се њено одјело не слаже са дворским церемонијалом.

Цар Фердинанд. Фердинанд, Максимилијан, Карл-Леополд, Марија принц Сакс-Кобург Готски родио се 14. фебруара 1851. г. у Бечу и био је у аустријској војни официр. Г. 1887. јула 27. у Трнову изабрало га је VIII Н. Сабрање за кназа бугарског, пошто је кназ Александар Батемберг протјерао. У Бугарску је стигао 31. јула, а 2. августа пред скупштином у Трнову положио је заклетву на устав. Принц је се оженио 1893. г. са Маријом Луизом Бурбонском, која је умрла 19. јануара 1899. г. Са њом је имао дјецу: Бориса Трновског, рођеног 18. јануара 1894. г. — престолонашњедник; Кирила Преславског, рођеног 5. новембра 1895. г.; Елдокију, рођену 5. јануара 1898. г.; и Надежду, рођену 18. јануара 1899. г. Ове године се поново оженио Елеопором, принцезом Рајс Кестриш.

Најновији телеграми

(Од Бечкога Кор. Бироа)

Конференција сила

Лондон, 3. октобра. За конференцију Француска, Енглеска и Русија усвојили су шљедећи програм:

1) признање независности Бугарске, одређење финансијских обавеза наспрам Турске, а може бити и уређење питања о железницама;

2) констатовање анексије Босне и Херцеговине од стране Аустрије;

3) повраћање новопазарског саопцака Турској;

4) признање и анексија Крита Грчкој са одређењем финансијских обавеза и изјавама да одредбе 23. Берлинског Уговора за провинције у европској Турској престају вриједити, кад Турска буде дошпијела задовољавајуће правилнике;

5) иста ствар и за члан 61. односећи се на земље у којима станују Јермени, а тако и за 23. члан;

6) сужења, којима се ограничавају права суверенитета Црне Горе укинуће се; један сами члан, којим ће се декретирати то укинуће, замјениће чланове 26. до 33. Берлинског Уговора;

7) накнаде за Србију и Црну Гору;

8) треба се споразумјети о прегледу правилника о Дунаву, који су сада на снази, дајући околним земљама знатнија права;

9) односно уговора и страних пошта даће се посебита изјава, којом ће се навести да пошто нови устав у Турској предвиђа реорганизацију правосуђа и законодавства Турске у смислу начела, који су примјениени у другим европским државама, то су велесиле спремне да са владом турском проуче, док се те реформе остваре, средство, којим би се стари уговори замјенили сличним, а тако и оне, којима се уређују одношаји велесила, а проучиће се и могућност о укидању страних пошта.

Нереди у Русији

Петроград, 3. октобра. На универзитету било је великих нереди јер су ђаци штрајкачи спријечили предавања. Тврди, се да је било много рањених; морала се знати и полиција.

Владари на путу

Беч, 4. октобра. Шпански краљевски пар отпутовао је јутрос за Мадрид.

Берлин, 4. октобра. Краљ грчки приспео је и посјетио цара Вилгема.

Турска нота

Лондон, 4. октобра. „Рајтер“ јавља из Цариграда да у ноћи, коју је порта упутила велесилама привлачи се пажња истих на гласове о војничкој активности Бугарске, понављају се мирољубиве намјере Турске, али се изјављује, да ако Бугарска и даље продужи садашње држање, Турска ће бити принуђена да предузме све мјере предохране и одбија од себе сваку одговорност у случају судара.

Њемачки и аустријски владар

Б.Пешта, 4 октобра. Њемачки посланик Чирски приспео је. Послије разговора с Еренталом, примио га је цар Франца Јосиф, коме је уручио својеручно писмо цара Вилгема као одговор на Кесарово писмо.

Усвојен кредит

Биоград, 4 октобра. Скупштина је усвојила кредит од 16 милиона.

Бугарски деманти

Софија, 4 октобра. Бугарска је агенција овлашћена да побјеги тврђења турског министра војног, да је Бугарска појачала трупе на граници, послала пушке, топове и бомбеу тврђавицама Хаскову, Кирцату и Родону, јер од тога није ништа учињено.

Држање Србије

Биоград, 4. октобра. Осим Миловановића поћи ће и депутација поднефови партија код велесила потписница Берлинског Уговора аранди дјествовања у интересу српског народа.

Мин. финансија подио је Скупштини приједлог о разним додацима кредитима, међу којима је и кредит о унапређењу и реактивирању официара у оставци. Миловановић одлази сјутра у Берлин ради виђења са Извољским.

Снага Србије и Црне Горе

Њемачки пуковник Гетке износи ово мишљење:

Црна Гора може да изведе у рат 60 до 70 хиљада војника, од којих 40 хиљада могу бити избачени у Херцеговину. Србија може да баца на Дрину 220 000 војника На обичном пољу та војска не може бити опасна по Аустрију, али ко зна како ће испати војна у босанским брдовитим предјелима? Такав је рат увијек дуготрајан, крвав и да би се завршио, потребно је врло много војске. Аустрија може да изведе оне корове, који су ближе српској граници и то: загребачки, сибински, темишварски, пештански, и босански. Да ли ће тих пет корова довољно бити, да потисну Србију и да умире Босну, врло је велико питање. У сваком случају Аустрија ће на својим другим границама бити веома ослабљена ратом са Србијом.

На знање. Све врсте дописних карата, повраћених са балканске изложбе у Лондону, купио сам од одбира за исту, те овиме чиним на знање сваком, ко би на мало или на велико желио дописних карата купити, да се за то може обратити на потписатог.

Препродавцима изван Цетинја — у унутрашњости — чиним знатан попуст.

Видо Н. Мартиновић
Цетинје.

На знање. Најновије и најљепше карата, повраћених са балканске изложбе у Лондону, купио сам од одбира за исту, те овиме чиним на знање сваком, ко би на мало или на велико желио дописних карата купити, да се за то може обратити на потписатог.

Наруџбине сортираних карата, извршујемо одмах, уз поштанску наплату, а остале у року од два мјесеца дана, при чијој наруџбини плаћа се круна 15. унапријед а остатак, кад се роба прими. Очекујући што веће наруџбине остаје —

С особитим поштовањем
Књижара:

3, 7—10

П. М. Калуђеровића.

БЛАГОДАРНОСТ

Узвијелени смрћу нашег незаборањеног сина и брата

† АЛЕКСАНДРА

који се у својој 8 години пресели у вјечност 19. септембра ове године.

Сматрамо за своју дужност изјавити од срца благодарност браћи Љевољевичима, односно племеницима у многобројном саучешћу пратећи га до гроба.

Благодаримо г. Павлу Вукићу, облачном управитељу као и г. Гавру Протићу, нар. посланику; срдара Мују Влаховићу; професору Чукићу, облачном судији М. Радовићу; попу Мићковићу; учитељима: Дедићу, Чукићу, потпоручницима: Боричићу, Лакићу, Маринићу, Томовићу; официрима: Војводићу, Орловићу, Фолићу, Петровићу, Вучевићу, бившом учитељу Р. Поповићу, као и многим гимназистима, који нам утјеху пружише брзојавима.

Племеница хвала г. г. попу Симоновићу, бр. барјактару А. Вујошевићу, офиц. Петровићу, Дедићу, Лазовићу, који на глас смрти дохиташе на саучешће.

Свиња хвала што нашу тугу ублажише. Лијева-Ријека, 26. септ. 1908.

Ожалостивени: отац нар. посланик поп Крсто; мати Рака; брат Вујица Томовић са родбином.